

Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија

SVETLANA USPRCOVA, DR.

Head of Department The State Archives of the Republic of Macedonia, Grigor Prlichev 3, Skopje, Macedonia
e-mail: svetlana.usprcova@arhiv.gov.mk

Establishment and Development of the State Archives and the Archive Service in Macedonia

ABSTRACT

In this paper the author talks about the establishment of the State Archives in Republic of Macedonia and the conditions that lead to its establishment, the development of the archive network and the previous and current Law on archives in the Republic of Macedonia, as well as the competences of the State Archives and all activities and tasks performed in the State Archives.

Fondazione e sviluppo dell'Archivio di Stato e del servizio archivistico in Macedonia

SINTESI

In quest'articolo l'autore tratta della fondazione dell'Archivio di stato della Repubblica di Macedonia e delle condizioni che portano alla sua costituzione, dello sviluppo della rete archivistica e della legge precedente e quella attuale sugli archivi della Repubblica di Macedonia, così come delle competenze degli Archivi di stato e di tutte le attività e mansioni svolte presso l'Archivio di stato.

Ustanovitev in razvoj Državnega arhiva in arhivske službe v Makedoniji

IZVLEČEK

Prispevek obravnava ustanovitev Državnega arhiva Republike Makedonije in pogoje, ki so vodili k njegovi ustanovitvi in razvoju arhivske mreže. Prav tako obravnava stari in sedanji arhivski zakon in kompetence Državnega arhiva Republike Makedonije ter vse naloge in aktivnosti, ki jih izvaja državni arhiv.

Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија

АБСТРАКТ

Во овој текст авторот зборува за формирањето и развојот на Државниот архив во Република Македонија и условите што претходеле на неговото основање, развојот на архивската мрежа и претходниот и актуелниот Закон за архивски материјал во Република Македонија, како и за надлежностите и сите активности и задачи на Државниот архив.

Условите што му претходеле на формирањето на Државниот архив во Република Македонија

Во текот на Народноослободителната војна (1941-1945), македонскиот народ во вардарскиот дел на Македонија извојувал национална и социјална слобода, формирал своја држава во рамките на Федеративна Југославија и почнал со афирмацијата на македонскиот јазик и култура. Тогашните власти на ДФ/НР Македонија ги граделе првите државни органи и институции: Народно собрание, Влада и републичка управа, многубројни стопански, просветни и културни институции. Биле создадени услови за побрз општествено-економски и културен развој. Паралелно со развојот на другите дејности, започнал и процесот на изградба на архивската служба на Македонија.

Svetlana USPRCOVA: Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија, 279-288

Обидите за формирање архивска служба во Федерална Македонија започнале со барање на Министерството за народна просвета за формирање Архив на Народноослободителното движење на Македонија, како и со Решението за формирање Комисија за собирање на архивската граѓа (мај 1945 год.). Непосредно по војната улогата на привремени архиви ја имале Филозофскиот факултет, Институтот за национална историја и Музејот на Македонија, а од 1949 година при Централниот комитет на Комунистичката партија на Македонија функционираше Архив на народноослободителното и работничкото движење. Архивската граѓа што ја собралe овие институции денес се чува во Државниот архив на Република Македонија. Подоцна при локалните музеи биле формирани архивски центри, но тие не можеле да ги решаваат проблемите на современата администрација и архивистика.

Формирање и развој на Државниот архив и архивската служба во Македонија

Како одраз на гореспоменатите настојувања за создавање на архивска служба, на 1 април 1951 година е основан Државниот архив на Народна Република Македонија. Државниот архив и Републичкиот Архивски совет започнале да ги решаваат напластените проблеми: истражување и собирање архивска граѓа; обезбедување архивски простор; обука на архивски кадар; подготовка на првите архивски прописи; создавање на стручна методологија за работата во архивите, итн.

Градење на архивската мрежа во Македонија

Во периодот 1951-1961 година архивската мрежа на Македонија е комплетирана со формирањето на девет околиски (градски) архиви во Скопје, Охрид, Битола, Штип, Куманово, Прилеп, Велес, Струмица и во Тетово.

Прв во 1951 година е формиран Архивот на Охрид со надлежност на 11 општини. Во 1952 година е формиран Архивот на Скопје. Територијалната надлежност на овој архив ги опфаќала Скопје и неговата околина со 16 општини. Во 1954 е основан Околискиот архив во Битола, кој имал надлежност над 5 општини. Архивот во Велес е формиран во 1954 година, покривајќи го градот Велес и 11 општини од Повардарјето. Архивот на Куманово при формирањето во 1954 година добил надлежност за градот Куманово и 5 општини. Архивот на градот Прилеп бил формиран во 1955 година, со надлежност на градот Прилеп и 5 општини. Архивот на Штип е основан во 1956 година со надлежност на градот Штип и 11 општини во Брегалничкиот регион. Архивот на Струмица бил формиран во 1956 година и покрај градот Струмица, покривал уште 5 општини. Во 1961 година последен бил формиран Архивот во Тетово со компетенција на 8 општини во Полошкиот регион.

Околиските и градските архиви во 1965 година биле трансформирани во меѓуопштински архиви и го добиле името историски архиви, а од 1991 година до денес се одделенија кои влегуваат во составот на единствениот Државен архив на Република Македонија со надлежност за одредено територијално подрачје. Државниот архив во периодот 1965-2000 година функционираше како Архив на Македонија, а од 2000 година го носи името Државен архив на Република Македонија.

Историските архиви во периодот 1965-1991 година ја ширеле својата дејност како самостојни установи од областа на културата, координирани и под методолошко раководство ма матичниот архив - Архивот на Македонија. Во периодот до 1990 година историските архиви значително ја развиле својата дејност и постигнале резултати во заштитата на архивскиот материјал кај имателите, во средувањето и обработката на архивскиот материјал и слично. Меѓутоа, стручната методологија не се спроведувала единствено и се среќавале со проблеми во финансирањето на архивите, што се одразувало на дејноста. Затоа се наметнала потребата од таков облик на организација на архивската служба, кој во иднина ќе обезбеди и ќе гарантира непречено функционирање на архивите. Решението е најдено во нивното целосно

интегрирање во Државниот архив со статус на државен орган и стабилно финансирање преку буџетот на Република Македонија. Денес подрачните одделенија на Државниот архив работат според единствени методи.

При Македонската академија на науките и уметностите од 1969 година до денес функционира посебен архив, во кој се чува и обработува архивската граѓа на членовите на Академијата и на истакнати научни и културни работници.

По 1991 година Архивот врши и инспекциски надзор над работата на имателите и организира своја сопствена инспекциска служба. Како резултат на тоа, во Архивот е примен архивски материјал од највисоките државни органи (Претседател на Р. Македонија, Собрание на Р. македонија, Влада на Р. Македонија и други), што е создадена до 2001 година, како и граѓата на општините создадена до 1991 година.

Во развојниот период се изградени шест наменски архивски згради. Тоа се објектите на Државниот архив (централен дел) и на одделенијата во Скопје, Битола, Штип, Охрид и во Велес. Во Одделението во Прилеп е изградено ново депо, а во Струмица е извршена реконструкција на објектот. Одделенијата во Куманово и во Тетово денес имаат нагласена потреба од изградба на нови згради. Сепак, расположливиот простор за чување и заштита на архивскиот материјал што се прима од имателите не е доволен и некои одделенија се среќаваат со крупни проблеми во тој поглед.

Државниот архив денес дејствува како единствена управна организација на територијата на Република Македонија. Централниот или управен дел на Архивот ги организира и спроведува истражувањата на архивски материјал во земјата и во странство. Во него се гради единствена издавачка политика, односно публикување на зборници на архивски материјал. Раководењето и управувањето со архивската служба е фокусирано во рамките на централниот дел на Државниот архив, кој има и функција на архивска управа (дирекција), со единствено долгорочно и краткорочно планирање и извршување на работите и задачите. Работите се одвиваат според единствени норми и правила во архивското работење. Во тој поглед, Државниот архив има развиена интерна регулатива (правилници, критериуми, методолошки упатства и сл.).

Развој на архивското законодавство во Македонија

Паралелно со градењето на македонската држава создавани се архивската служба и архивското законодавство. Во периодот 1945-1971 сојузното архивско законодавство преовладува над републичкото. Првиот позначаен пропис е Законот за државните архиви од 1951 година, врз основа на кој се формирани Државниот архив на НР Македонија и 9-те околиски архиви. Во 1965 година бил донесен Законот за архивска граѓа и архивите, според кој Државниот архив на НРМ се преименувал во Архив на Македонија, а околските архиви во историски архиви. Со овој пропис добро се разработени прашањата сврзани со законските обврски на имателите, надлежностите на архивите, предавањето, откупот и користењето на архивската граѓа и сл. Во 1968 и 1975 година се донесени две упатства, со кои нормативно се решава проблемот за одбирањето и евидентирањето на архивската граѓа кај имателите. Со нив значително е унапредена архивската практика и во архивите се повеќе се прима средена и евидентирана архивска граѓа.

Во 1973 година бил донесен Законот за архивска дејност. Со него се доразвива македонското архивско право. Во 1977 година биле донесени Уредба и Упатство за канцелариско и архивско работење на имателите. Како одраз на уставните реформи во периодот 1971-1974 година, архивското законодавство на Македонија целосно се осамостојува и засилено се развива.

Паралелно со државното осамостојување на Република Македонија, се градело и современо архивско законодавство. Во 1990 година по иницијатива на Државниот архив е донесен Законот за архивската граѓа (изменет и дополнет во 1995 година). Во

Svetlana USPRCOVA: Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија, 279-288

согласност со тој Закон се извршени следниве промени: подобрен е статусот и третманот на архивската граѓа; Државниот архив на Република Македонија е трансформиран во интегрирана управна организација со девет подрачни одделенија; воспоставени се единствено управување, финансирање и кадровска политика; создадена е архивска инспекција, итн. Имателите се должни да вршат редовно одбирање и евидентирање на архивската граѓа и во таква состојба да му ја предаваат на Архивот. Општите рокови за предавање на граѓата и за нејзината достапност за користење се поместени на 20 години од создавањето.

Врз основа на Законот, во периодот 1996-2005 година се донесени неколку уредби и упатства, со кои се регулирале следниве прашања: канцелариско и архивско работење на имателите; заштитата на архивската граѓа во воена и вонредна состојба; продолжените рокови за достапност и користење на граѓата; методологијата на работата во Архивот, итн.

Во јули 2012 година е донесен нов Закон за архивски материјал (Сл. весник на Р. Македонија бр. 95/2012 г.).

Новина во овој Закон е тоа што наместо дотогашниот поим “архивска граѓа” сега се користи терминот “архивски материјал” и во тој Закон е регулирана и работата со електронскиот архивски и документарен материјал. Во актуелниот Закон се воведени и термините јавен и приватен архивски и документарен материјал и е утврдена постапката со истите. Јавен архивски и документарен материјал претставува архивскиот и документарниот материјал создаден во работата на државните органи, институции, јавните установи и служби, јавните претпријатија, единиците на локалната самоуправа и градот Скопје, трговските друштва основани од државата или во кои доминантен капитал има државата, единиците на локалната самоуправа и градот Скопје и правните и физичките лица на кои со закон им се доверени јавни овластувања, додека приватен архивски и документарен материјал е оној материјал кој настанал во работата на приватните правни и физички лица (иматели), односно е во сопственост на приватни правни и физички лица.

Во новиот Закон за архивски материјал се регулирани должностите на имателите на приватен архивски и документарен материјал, како и прометот со истите и работата на документарните центри (трговски друштва кои вршат заштита, чување и користење на приватниот архивски и документарен материјал).

Основна карактеристика на македонското архивско законодавство е што претставува заокружен нормативен систем. Архивското право значително влијаело и влијае врз унапредувањето на архивската практика кај имателите и во Државниот архив. Државниот архив на Р. Македонија, како основен носител на законодавната иницијатива, денес ги следи светските тенденции, особено во поглед на демократизацијата на архивите, примената на меѓународните архивски стандарди и електронскиот архивски материјал.

Организација и управување на Државниот архив на Република Македонија

Државниот архив на Република Македонија сопствената организациско-функционална поставеност ја заснова врз природата на работите и функциите што се стандардни и карактеристични за еден архив.

Такви се следниве функции:

- управување и раководење со Архивот;
- вршење инспекциски надзор и давање стручна помош во заштитата на архивскиот материјал кај имателите;
- заштита на архивскиот материјал во Архивот;

Svetlana USPRCOVA: Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија, 279-288

- средување и обработка на архивските фондови и архивскиот материјал во Архивот;
- организирање служба за информации, достапност и користење на архивскиот материјал;
- меѓународна соработка и истражување на архивски материјал во земјата и во странство;
- публикување на архивски материјал и научно-информативни средства;
- презентација и популаризација на архивски материјал;
- оформување на единствен информациски систем во Архивот;
- организирање општа служба за правни, кадровски, финансиски, канцеларско-архивски и безбедносни работи; и
- внатрешна ревизија.

Оттаму и постојната организациска поставеност на Државниот архив на Република Македонија произлегува од групирањето на гореспоменатите функции и дејности, според нивната функционална сродност и поврзаност.

Државниот архив на Република Македонија има статус на управна организација во рамките на државната управа на Република Македонија. По вертикална линија непосредно е поврзан со Владата на Република Македонија и одговара пред неа. Државниот архив го раководи државен функционер - директор и тој е одговорен за неговото работење. Директорот има свој заменик.

Во Државниот архив на Република Македонија функционираат следниве основни и внатрешни организациски облици:

- Одделение за управување со човечки ресурси;
- Сектор за општи и правни работи;
- Сектор за финансиски прашања;
- Сектор за средување и обработка на архивската граѓа (овој Сектор е надлежен за сите 9 Одделенија на Архивот - Битола, Велес, Куманово, Охрид, Прилеп, Скопје, Струмица, Тетово и Штип);
- Сектор за инспекциски надзор и заштита на архивската граѓа кај имателите;
- Сектор за заштита на архивската граѓа во Државниот архив; и
- Сектор за истражување, користење и публикување на архивска граѓа, меѓународна соработка и автоматска обработка на податоци.

Надлежности на Државниот архив според Законот за архивски материјал

Во согласност со Законот за архивски материјал (Сл. весник на РМ 95/2012), Државниот архив на Република Македонија ги врши следниве работи: прима архивски материјал и води евиденција за него; одбира архивски материјал од документарниот материјал и го средува и обработува; определува задолжителни мерки за извршување на обврските на имателите; води евиденција за имателите, за документарниот и архивскиот материјал, за архивскиот материјал во сопственост на граѓанско-правни лица и физички лица, за архивскиот материјал во земјата и во странство од интерес за Република Македонија, за снимениот и собраниот архивски материјал од странство и за работата на странските истражувачи во Архивот; соработува, разменува и отстапува архивски материјал со архивите во земјата и во странство; ги следи и ги проучува општите прашања и подготвува програми за развој и унапредување на работењето со архивски материјал; врши ревизија, дополнително одбирање и категоризација на архивскиот материјал и спроведува мерки за негово обезбедување; чува, стручно одржува и презема технички и технолошки мерки за заштита на

архивскиот материјал; истражува архивски материјал за комплетирање на архивските фондови и збирки и врши научно-истражувачка работа од областа на архивистиката; објавува архивски материјал и научно-информативни средства; организира предавања, изложби и други облици на културна, образовна и научна дејност; организира стручно усовршување и оспособување на работниците што работат на канцелариски работи кај имателите; организира информативна служба за архивскиот материјал; врши инспекциски надзор над работата на имателите и врши други работи што му се ставени во надлежност со овој Закон.

Архивски кадар и кадровска политика

Градењето архивски кадар претставува долгорочна и приоритетна задача на Државниот архив на Република Македонија. Водењето правилна кадровска политика во архивите се сметало за важен предуслов за успешно функционирање на архивската служба. Кадровската политика во Државниот архив константно била насочувана кон задоволување на стручните барања и на задачите што му биле ставени во надлежност на Архивот со архивските прописи, во согласност со обемот и структурата на имателите и архивските фондови со кои тој располага.

Во Македонија не постоел едуциран архивски кадар. Архивистите биле главно историчари и лингвисти.

Првите облици на стручно оспособување на кадарот биле организирани архивски курсеви и семинари. Во периодот 1950-1952 година четворица архивисти од Македонија завршиле курсеви во Дубровник и во Белград. Во 1955/56 година во Скопје бил организиран шестмесечен курс за помошници-архивисти.

Во подоцнежната фаза усовршувањето на архивскиот кадар се одвивало преку организирање на семинари и стручни советувања, како и со одржување на приправнички и стручни испити.

Во 80-те години во рамките на средно-насоченото образование е воведена културолошка насока и се изучувал предметот Архивистика.

Во рамките на високото образование во Македонија архивистиката била застапена само во предметот “Помошни историски науки”, на групата Историја на Филозофскиот факултет во Скопје.

Во согласност со Законот за архивска дејност, во периодот 1973-1990 година архивистите стекнувале повисоки стручни звања - “Виш архивист” и “Советник архивист”, врз основа на стручни трудови и осведочени резултати во работата. Овие звања биле во функција на унапредување на архивската дејност. Меѓутоа, прашањето за стручните звања стана неактуелно по преминот на Архивот на Македонија во државната управа (1978), а особено од 1991 година до денес, кога за вработените во Архивот важат звањата за државните службеници.

Државниот архив го усовршува својот кадар и преку специјализациски престои во странски архиви и школи, со што се стекнуваат со специјалистички знаења за истражување и публикување архивски материјал.

Особена грижа за Државниот архив претставува дефицитарниот кадар - ориенталисти.

По иницијатива на Државниот архив, во 2000 година при Институтот за историја на Филозофскиот факултет во Скопје се отворени додипломските студии за насоката Историја со архивистика, а од 2004 година се отворени и последипломските студии по архивистика.

Архивистичкиот кадар во текот на изминатите 62 години бележи брз пораст. Во далечната 1951 година Државниот архив на НРМ својата работа ја започнал со двајца

Svetlana USPRCOVA: Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија, 279-288

архивисти. Во 1960 година нивниот број пораснал на 7, а во 1985 година Архивот имал 78 архивисти.

Во 1959 година во архивите во НР Македонија имало вкупно 45 вработени (1 виш архивист, 16 архивисти, 21 архивски помошник и др.). Состојбата во 1968 била подоброена: 96 вработени од архивската струка, од кои 6 виши архивисти, 21 архивист и 56 архивски помошници. Денес бројот на вработените во Државниот архив на Република Македонија е 244.

Канцелариско и архивско работење во Република Македонија

Во 1996 година, по предлог на Државниот архив, Владата на Р. Македонија ја донела Уредбата за канцелариско и архивско работење (Сл. весник на РМ, бр 58/1996 год.). Со неа се уредува начинот на работа и правилата на постапување со документарниот материјал и архивската граѓа во канцелариското и во архивското работење на имателите во Република Македонија.

Првиот дел на Уредбата се однесува на “Канцелариското работење” и ги регулира следниве прашања: прием, прегледување, распоредување и заведување на актите, нивно доставување за работа и административно-техничко обработување, разведување и класифицирање на актите, одлагање на решените акти во писарницата.

Вториот дел го опфаќа “архивското работење” и ги регулира следниве прашања: одбирање на архивскиот од документарниот материјал; евидентирање и категоризација на архивскиот материјал; уништување на документарниот материјал; чување, заштита и обезбедување на архивскиот и документарниот материјал; предавање на архивскиот материјал во Државниот архив.

Уредбата ги дефинира поимите: акт, прилог, предмет, досие, документарен материјал, архивски материјал и др. Основна книга за евиденција на актите е деловодникот, кој се води по системот на основни броеви и подброеви и компјутерски.

Од значење се одредбите што се однесуваат на класифицирањето на предметите, нивното архивирање, редовното одбирање на архивската граѓа со помош на План и Листи. Планот и Листите се изработуваат комисијски, му се доставуваат на Државниот архив, а тој дава согласност за нивна примена. При одбирањето имателите посебно го одбележуваат архивскиот примерок. Категоризација на архивската граѓа се врши кај имателите со цел да се обезбеди нејзина ефикасна заштита во мирновременски и во воени услови.

Целокупната архивска граѓа од трајна вредност, по одбирањето, задолжително се евидентира (попис и опис) и евиденциите му се доставуваат на Државниот архив. Игателите се должни одбраната архивска граѓа да ја чуваат, обезбедуваат и да ја заштитуваат од секаков вид на отуѓување, оштетување и уништување. Одбраната архивска граѓа му се предава на трајно чување на Архивот во рок утврден со закон, во изворна, комплетна и средена состојба и со попис и опис. Стручна помош на имателите во заштитата на архивската граѓа им дава Државниот архив.

Во 1997 година директорот на Државниот архив го донел Упатството за начинот и техниката на постапување со документарниот материјал и архивската граѓа во канцелариското и архивското работење (Сл. весник на РМ бр. 60/1997). Со овој пропис поблиску се разработуваат одредбите на Уредбата.

Составен дел на Упатството се Планот на архивските знаци, Листата на архивската граѓа и Листата на документарен материјал (Општ дел). Општиот дел ги опфаќа сите видови акти што се создаваат во работата на секој имател (од 01 до 07), а посебниот дел ги опфаќа актите за основната (специфична) дејност на еден имател (од 07 понатаму).

Svetlana USPRCOVA: Формирање и развој на Државниот архив и на архивската служба во Република Македонија, 279-288

Меѓународна соработка и архивски истражувања

Со цел да се дополнат архивските фондови со кои располага Државниот архив на Република Македонија, се остварува истражувачка дејност за пронаоѓање, евидентирање и копирање на документите што се од значење за историјата на македонскиот народ и Македонија, а кои се наоѓаат во приватна сопственост кај имателите во Р. Македонија или се чуваат во странските архиви.

Во земјата, истражувањето се изведува со ангажирање на архивистите од Државниот архив. Со имателите на архивски материјал се води преписка, се остваруваат лични контакти и се договараат условите под кои може да му се предаде архивскиот материјал на Државниот архив.

Во поглед на соработката со Архиви од странство, особено внимание му се посветува на склучувањето билатерални договори за соработка со соодветните архивски служби во земјите каде што постои интерес за обострано истражување. Државниот архив на Република Македонија досега има склучено договори со архивските управи и дирекции од над 20 земји: Бугарија, Турција, Србија, Црна Гора, Франција, Австрија, Италија, Руска Федерација, Албанија, Полска, Шведска, Унгарија, Романија, Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, како и со неколку специјализирани архиви во САД и во Русија.

Покомплексни и долгорочни истражувања се реализирани во: Државната агенција “Архиви” на Република Бугарија, Генералната дирекција на државните архиви при Владата на Турција, Архивот на Југославија (поранешен Архив на СФРЈ), Архивот на Црна Гора, Австрискиот државен архив, Државниот архив на Унгарија, Хрватскиот државен архив, Архивот на Словенија, Дирекцијата на архивите во Франција и др. Истражувањата на архивски материјал во странските архиви се одвиваат врз реципрочна основа.

Со осамостојувањето на Република Македонија во 1991 година и со нејзиното прифаќање како рамноправен член на меѓународната заедница, пред Државниот архив на Република Македонија се поставило прашањето за негово зачленување во меѓународните архивски организации и остварување соработка со националните архиви во странство. Тогаш се пристапило кон изнаоѓање нови форми за успешна соработка со архивите во странство: обострани архивски истражувања и издавачки зафати, размена на изложби на документи и друго.

Државниот архив на Република Македонија во 1992 година во Монреал, Канада, станал член на Меѓународниот архивски совет - МАС (*International Council on Archives - ICA*), а од декември 2010 година е член на Меѓународниот центар за архивско истражување - *International Centre for archival research/ICARUS*.

Издавачка дејност на Државниот архив на Република Македонија

Државниот архив на Република Македонија има развиена издавачка дејност. Архивот објавува зборници на документи (серии) и монографии, подготвени врз основа на архивскиот материјал што се чува во Архивот и во странските архиви, донесена од истражувањата во вид на копии. Целта на објавувањето на документите за историјата на Македонија е тие да и станат достапни на пошироката јавност и да се заштитат (се избегнува користење на оригиналите).

Публикувањето на документите Државниот архив го започнал во 1963 година. Значајни серии се Турските, Српските, Британските, Француските, Италијанските, Австриските и Германските документи за историјата на македонскиот народ, како и серијата Документи за државно-правниот развој на Македонија.

Државниот архив од 1964 година го печател својот “Билтен на историските архиви на СРМ”, а во периодот 1972-1991 излегувало списанието “Македонски

архивист” (вкупно 19 броја). Меѓу 1993 и 1996 година излегувало интерното гласило на Архивот “Информатор”, кое е обновено во 2005 година, но за краток период.

Во Државниот архив работи комисија за издавачка дејност, која ги разгледува предлозите за објавување и доставува приоритетна листа до директорот на институцијата. Покрај наменските буџетски средства за издавачка дејност се користат и дополнителни средства (донации и средства од разни фондации).

Некои од изданијата на Државниот архив се реализираат во соработка со домашни и странски институции. Таков пример е зборникот “Македонија под отоманската управа”, издание на Државниот архив на Република Македонија и Турските државни архиви. Серијата “Британски документи за историјата на Македонија” претставува добар пример за соработка на Архивот со странски амбасади.

Издавачката политика на Архивот е насочена првенствено кон објавување на архивски материјал што се чува во Архивот во оригинал или репродуцирано е донесена од истражувањата во странство. Првенствено се објавуваат серии на документи за историјата на македонскиот народ и за одбележување на значајни настани и личности од националната и локалната историја. Предлозите за објавување потекнуваат од архивските и од научните работници. Прифатените трудови подлежат на научна рецензија.

Информации и користење на архивски материјал

Користењето на архивскиот материјал во Државниот архив на Република Македонија е регулирано со Законот за архивски материјал и други акти на Архивот, како и со роковите и условите утврдени меѓу имателите на архивскиот материјал и Архивот, при нејзиниот прием.

Архивскиот материјал може да се користи, ако фондовите што се од интерес за корисниците се во архивистички средена или обработена состојба. Во принцип, се користат копии од архивскиот материјал (ксерокскопии или микрофилмови). Архивот во сите објекти има наменски простории - читални за користење на архивски материјал.

Користењето на архивскиот материјал во Државниот архив се отпочнува со поднесување Пријава за користење. Изборот и пребарувањето на документите се врши со увид во научно-информативните средства. По барање на корисниците се врши копирање на архивскиот материјал. За секој корисник се оформува досие со соодветна документација.

Библиотеката на Државниот архив располага со околу 15000 изданија, од кои 881 се раритетни книги. Старословенски и црковнословенски ракописи се 35, создадени во периодот од XIII до XX век.

Заклучок

Државниот архив на Република Македонија, претставува најбогат и највреден културен историски трезор на територијата на Република Македонија, но и крупен информативен центар. Тој има национална вредност и претставува дел од светското културно-историско наследство. Оттаму, архивскиот материјал има статус на споменик на културата (културно богатство).

Во моментот најголемиот ангажман на Државниот архив на Република Македонија е имплементацијата на новиот Закон за архивски материјал (2012 г.) на територијата на Македонија, како и секојдневно применување на меѓународните архивски стандарди.

Голем предизвик пред сите вработени во Архивот е дигитализацијата на архивскиот материјал и нејзината достапност.

SOURCES, LITERATURE

1. Иван Алексов, “Државен архив на Република Македонија”, Скопје 2001;
2. Киро Долчиновски, “Архив на Македонија”, Скопје 1996;
3. АРХИВ НА МАКЕДОНИЈА, “Актуелните задачи на архивите во времето на транзиција”, Скопје 1997;
4. Зоран Тодоровски, “Зборник на документи 1926-2011”, Скопје 2011;
5. Закон за архивски материјал, Сл. весник на Р. Македонија, бр. 95/2012, Скопје, 2012.

SUMMARY

The State Archives of the Republic of Macedonia is an archival institution, with a status of national administrative organization, performing inspection and professional supervision over the work of the owners of archive records on expert and scientific basis, from where it receives, protects, processes, disseminates and makes such records available for use, which is of relevance for both the history of the Macedonian nation and for Macedonia. The State Archives is the most frequent starting point for the research of the genesis and historical evolution of the Macedonian nation, Macedonian language, history, traditions and culture, and their international affirmation. The State Archives of the Republic of Macedonia was established on 1 April 1951. In the period between 1951 and 1961, the archives network of Macedonia was completed with the establishment of nine regional (city) archives in Skopje, Ohrid, Bitola, Shtip, Kumanovo, Prilep, Veles, Strumica and Tetovo. The first more prominent law was The Law on State Archives of 1951, on the basis of which the State Archives of the People's Republic of Macedonia and the nine regional archives were established. In 1996, the Government of the Republic of Macedonia, at the proposal of the State Archives, issued the Decree on Records Management (Official Gazette of the Republic of Macedonia No. 58/1996). This Decree regulates the manner of performance and handling of documentary material and archive records within the scope of office and archive performance of the records owners in the Republic of Macedonia. The current Law on archival material is from July 2012 (Official Gazette of the R. of Macedonia No. 95/2012), and this Law for the first time regulates the work, storage and use of electronic (digital) records. The State Archives of the Republic of Macedonia has based its organizational and functional set-up on the nature of the activities and functions that are standard and specific for a modern archive.

Submitting date: 20.05.2013

Acceptance date: 24.05.2013